

Péterfy Gergely

A golyó, amely megölte Puszkint

(regényrészlet)

II. fejezet

Kristófnak naponta egy órát kellett focizni, hétvége délelőtt és délután is, aztán ehhez jött a fafaragás és a különböző szerszámok használatának gyakorlása. Visszatért a régi átok, amely pár évig békén hagyta – nem tudott úgy szerszámhoz érni, hogy ne vágta volna meg magát. Áron azonban nem ismert kegyelmet. Ahányszor Kristóf megdöfte magát vésővel, a körmét elreszelte ráspollyal, becsípte a hüvelyk- és mutatóujj közötti bőrt a harapófógó fokával, a bűnös szerszámot újra kézbe kellett vennie, és újabb rovátkákat kellett faragnia a pásztorbotba. Amikor lejárt a kötelező foci- és szerszámidő, akkor sem lehetett rögtön szabad: rendet kellett tennie a szobájában, be kellett vetnie az ágát, össze kellett hajtania a ruháit. Áron fél óra múlva bement ellenőrizni, és mindig talált hiányosságot. Vagy ha nem talált, csinált. Feltúrta a ruhákat, összegyúrta a lepedőt, kiborította a szőnyegre a fiókok tartalmát.

– Most már elég szarul érzed magad?

Kristóf nem mert sem felnézni, sem válaszolni.

– Egy férfi rettegjen. Az teszi erőssé – váltott általános bölcsességekre Áron, talán, hogy el ne árulja magát.

Kristóf pedig újra elpakolta a fiókot, újra vetette az ágát, újrarahajtogatta a szekrényben a ruhákat.

Sokszor érkeztem bele abba a nyomasztó csendbe, amely megülte a házat egy-egy ilyen nevelési aktus után. Miközben arra vágytam, hogy megpillantsam Olgát, vagy legalább a lépteit meghalljam odafönről, lassan a torkom köré fonódott a jeges szorítás. Az a fajta csend volt ilyenkor a Waldstein-házban, amelyben kényszerből hallgatnak, nem jókedvükben: zsibbasztó volt az első levegővételtől, mintha mérgek lebegnének a levegőben. Áron megtiltotta Kristófnak, hogy kijöjjön a szobából, Péter nem mert lejönni a padlásról, Olga pedig kábán hevert a szobájában – vagy már a könyvtárban volt. A takarítónő, akit Áron szerzett, valami új vegyszerrel mosta végig a házat, amitől maró, érdes szag áradt a padlóból, mint a kórházban.

Leültem a lépcsőre a gyermekeit felfaló Kronosz alá, és vártam, hogy leteljen Kristóf büntetése. Egy idő után le kellett mondanom arról, hogy Olgát is megpillanthatom. Ritkán volt úgy, hogy tényleg egy óra volt az az egy óra, Áron élvezettel dobott rá még egy negyed órát vagy akár felet. Lehet, az is inspirálta, hogy ott várok a barátomra, és élvezetet okozott neki, hogy egyszerre kettőnkől lophat időt, egyszerre kettőnkön demonstrálhatja a hatalmát. Lent a lépcsőn ülve hallottam, ahogy megáll fönt Kristóf szobája előtt.

– Ha azt hiszed, most már kijöhetsz, nagyon tévedsz, kisöreg.

– Mikor mehetek ki?

– Majd megtudod.

Ezek voltak a legidegőrlőbb percek. Ráadásul csak lassan jöttem rá, hogy mi zajlik a szemem előtt. Apámban néha felment a pumpa, évente egyszer-kétszer előfordult, hogy ezért-azért nagy dérral-dúrral szobafogságra vetett, de tudtam, hogy pillanatok alatt elpárolog a haragja. Az udvariasság kedvéért ültem negyed órát a szobámban, aztán, mintha mi sem történt volna, mentem a dolgomra apám szeme láttára. De ezt a módszeres, élvezettel

gyakorolt önkényt még soha nem tapasztaltam, és azt hittem, csak a regényekben léteznek. Ültem a lépcsőn, számoltam a perceket, forrt bennem a düh a zsarnokság és az igazságtalanság ellen, de nem tehettem semmit. Tehettem volna azt, amit az ösztöneim súgtak, otthagyhattam volna csapat-papot, de ahogy eldöntöttem, hogy jó, akkor én most megyek, és rátettem a kezem a kilincstre, elfogott a lelkiismeret-furdalás Olga és Kristóf miatt. Ha cselekvő szereplő nem lehetek a történetükben, legyek legalább tanú, gondoltam, és vártam tovább a lépcsőn ülve, hogy Kristóf végre kiszabaduljon.

A hetvenes évek végén egyre ritkábban jártam a fürdőhelyre. Sorra épültek a környéken a nyaralók, új emberek özönlöttek el a Dunapartot, lakókocsik és sátrak foglalták el a gyepet, szemét és bűz öntött el mindent. Egész nyáron zúgtak a motorcsónakok, a víz zavaros volt és szivárványosan fénylett az olajfilmtől. A lakótelepek karéja egyre nagyobbra nőtt az egykori falu körül, amit a peremen lakók újabban belvárosnak, a bent lakók ófalunak neveztek. Felépült egy toronyház az ófaluban is, talán éppen azon a helyen, ahol annak idején a német teherautó felrobbant. Olga új férje, Áron oldalán csak ritkán tűnt fel a parton, Kristóf szinte sose lépte át a gát vonalát, egyedül Péter és apám ragaszkodott az alkonyi sétákhoz, amelyhez az utóbbi években hozzászórtak. Felfedezték egymásban azt a fajta ellentétet, amely üdévé teszi a beszélgetést, de még nem lehetetleníti el: lassan szenvedélyükké vált, hogy egymás tükrében nézzenek rá saját életükre. Nyaranta és hétvégéken feljártam a Waldstein-házba, amely egyre jobban és jobban a bűvkörébe kerített. Olga ekkor már számot vehetett azzal, hogy nincs ereje harcba szállni a világ gigászi erőivel, ezt a harcot mindenestül a komor és sötét férjre bízta, aki konokul és kompromisszumok nélkül zúzta maga körül az univerzumot, abban a biztos tudatban, hogy a Jó felkent és hivatott harcosa, kiválasztott, akinek a szellemvilág nem véletlenül sugdossa a fülébe a titkait.

Olga naponta lesétált a szellemváros romjait rejtő domb mellett a sárga buszhoz, ment három megállót az Újtelepig és a szürke kockaházak között felsétált a könyvtárba. Feltűzte a kontyát, amely épp ekkoriban kezdett végképp kimenni a divatból, elfoglalta a helyét az íróasztal mögött, és fogadta az olvasókat, akik sokszor már nyitás előtt ott várták az ajtó előtt. Varázsa az épp csak kamaszodóktól az aggastyánokig minden férfira hatással volt, és sokan kizárólag azért jártak a könyvtárba, hogy a közelében lehessenek. Voltak, akik ajándékokkal kedveskedtek neki, virágot hoztak, bonbont, kékítőkröt, fülbevalót, a legtöbben azonban azt választották, aminek a legjobban örült: verset írtak hozzá. Az ajándékokat elrejtette az íróasztala fiókjába és soha többet nem nézett rájuk. Lassacskán mindenki megértette, hogy Olga meghódíthatatlan, de ez senki kedvét nem vette el attól, hogy naponta legalább egy pillantást ne vessen rá; sokan csak megálltak a nagy üvegablak előtt munkából hazatérve és megkocogtatták az ablakot.

A kétdecis töményes üveget eleinte a fiók mélyén tartotta törölközőbe tekerve, hogy ne adjon hangot, amikor megmozdul, de ezt aztán túl veszélyesnek találta, és később a lexikonos polconál rejtette el az üveget a vaskos kötetek mögött, amelyeket soha nem vett le a polcról senki. Több rejtékhelye is volt, hogy ha elkezd gomolyogni felé a sötétség, még időben odaérjen valamelyikhez, és gyorsan megigya az életmentő kortyot. Az alkohol keskeny üveghidat épített a napok fortyogó pokla fölött, amelyen át lehetett kelni a reggelből az éjszakába. De ha valamiért nem sikerült italhoz jutnia, és az üveghíd szétrepedt a lába alatt, belezuhant a szorongás és a halálfélelem sötétjébe. Az extázis és a félelem egyszerre volt ott a tekintetében, ez még vonzóbbá, még ellenállhatatlanabbá tette, amitől a férfiak öntudatlanul is ott zibongtak a közelében, hogy reménytelenül szerelmesek lehessenek éveken, évtizedeken át.

Nekem fájdalmas volt nézni ezt a rajzást, főleg úgy, hogy én is csak egy voltam a csodálói közül. Bár a régi ismeretségre és a fiához fűződő barátságra tekintettel mindig külön figye-

lemmel és hangsúlyosabb kedvességgel fogadott, a tekintete rögtön siklott a következőre, ahogy leadtam a rendelőcédulám a kis fadobozba, amelyet elem helyezett. Igyekeztem úgy intézni a dolgokat, hogy minél több hírt hozhassak a ház és közte. Mielőtt Kristófhoz mentem volna, felbuszoztam a könyvtárba, hogy megkérdezzem, üzen-e valamit, a Waldstein-házból pedig rohantam a könyvtárba, ha sikerült valamit kicsikarnom Péterből vagy Kristófból, amit Olgának üzentek. A legjelentéktelenebb szavakat is úgy hoztam-vittem, mintha kincsek lennének rám bízva, lábakat tapostam, testeket borítottam, hogy minél hamarabb odaérjek.

Fontoskodásom Áron megvető undorral figyelte, és a rendíthetetlenül cinikus, távolságtartó fölénnyességet, amellyel Kristóffal bánt, rám is kiterjesztette. Nem hagyott ki alkalmat, hogy ne döfjön belém valami megalázó megjegyzést. Amikor Olgához rohantam, mert Péter egy könyvet kért estére, ami nem volt meg az otthoni könyvtárban, és nagy igyekezetben elcsúsztam a lépcsőn, gúnyos mosollyal végignézte, ahogy feltápászkodom.

– Mire majd megtanulod kitörölni a segged, a lépcsőzés is menni fog.

Elindult, aztán visszafordult.

– Hány lova volt a hun harcosnak?

Megvontam a vállam, hogy nem tudom.

– Na, gondolhattam volna. A kommunista apád mért is tanítaná neked az ősök hagyományait. A hun harcosnak négy lova volt. Egy, amin ült, a futó. Egy, a karasu, ami arra kellett, ha kifárad a futó, vagy kilövik a lovas alól. A harmadik az aranyas, ez vitte a zsákmányt, és a negyedik volt a legfontosabb. Ezt úgy hívták, hogy az aberturul. Sokan azt hiszik, hogy a turul szóval van összefüggésben, pedig dehogy! Oh, a tudatlanok! Az aberturul azt jelenti: a szellemlő. A szellemlő akkor kapott szerepet, ha a harcost megölték. Akkor a hadsegéd, a kocso, ráültette az álcát, a lovas pontos mását, egy szalmabábot. Az aberturul pedig, mintha a lovasnak semmi baja sem esett volna, újra az ellenség felé vágatott. Ezzel a hadicsellel nyerték meg a hunok a catalaunumi csatát. Ha pedig az aberturul elpusztult, hét rabszolgát áldoztak fel mellé a sírba. A szellemlő, amely legyőzi Európát!

Az egész olyan volt, mint egy paródia, de Áron halálos komolysággal és némi elérzékenyült pátozzal mondta végig. Én zavartan bólogattam, mint aki megértette a tanítást.

A megaláztatástól égve értem oda Olgához, és dühömben elfelejtettem, mi volt az a könyv, amit Péter kért. Így bekövetkezett, amitől legjobban rettegtem: Olga egyszerűen hazatelefonált, és megkérdezte az apját, mire van szüksége. Semmi sem buktathatta volna le kellemtlenebbül, mennyire felesleges vagyok a küldönc szerepében.

Nekem ezzel a veszéllyel csak nyaranta és év közben néhány hétvégén kellett szembe néznie, de Kristóf folyamatosan ebben élt, és a harag a mostohaapja iránt hónapról hónapra nagyobb lett benne. Péter, ha csak tehetett, magához vette a toronyszobába, és ha Áron épp a fiún akarta kitölteni a világ állapotán érzett dühét, néha sikerült valamilyen ürüggyel kimentenie. De a kötelező futballkínzások így sem maradtak el, és Kristóf napirendjébe Áron egyre több kötelező elemet illesztett, amelyek fokról fokra vették el a szabadságát. A leckéjét minden nap be kellett mutatnia, és Áron sosem titkolta az undorát, hogy holmi lecke-ellenőrzéssel kell töltenie az időt. Úgy tette kötelezővé, hogy egyszersmind jelezte, mennyire feleslegesnek és vizolyogtatónak tartja. Undorral piszkálta Kristóf füzeteit és fintorogva pöckölte őket vissza a fiú elé az asztalon. A viselkedésében nemcsak a mostohagyerek iránti megvetés tükröződött, hanem a falusi gyerek mohó öröme is amiatt, hogy végre visszaadhatja a világnak azt a tartozást, amit gyerekkori megaláztatásaiban felhalmozott: a rituálisan és kötelezően alázta meg a fiatalabbat az idősebb természet adta előjogán. Hétfévente Kristófnak kötelező volt végignéznie Áronnal egy meccset – a fekete-fehér képernyőn köpködő, hosszú hajú focisták rugdosták egymást. Ha Áron felfedezte Kristófon

az unalom jeleit, felírt neki egy feketepontot a hallban a falra felrajzszögezett táblázatba. Fekete pont járt, ha koszos volt a cipő, ha nem volt kihegyezve a ceruza, ha nem volt elgereblyézve az udvar. Ehhez idővel felzárkózott a nem teljesített, vagy nem kellő lelkesedéssel teljesített zongoralecke miatt kiosztott feketepont. Őt feketepont fél nap szobafogságot jelentett vasárnapra, és Kristóf bárhogy is igyekezett, hogy az egyetlen napot, amelyen szabad lehet, megtartsa magának, a feketepontok kíméletlenül egyre csak gyűltek és gyűltek. Így azokban az órákban, amikor Áron nem volt a közelben, féktelen szabadságvágy tört ki rajta. A világ hirtelen széppé és élvezhetővé vált, a nagyapjával szabadon jártak-keltek a házban. Ilyenkor érezték meg igazán, Áron atmoszférája milyen súlyos nyomás alatt tartja őket: hirtelen a lélegzet is szabadabbá vált és a színek is üdébbek lettek, ahogy kitétte a lábát.

Egyik ilyen alkalommal, amikor Áron két napra elutazott, hogy szülőfalujában intézzen valamit, Kristóft annyira elfogta a boldogság felelőtlensége, hogy a bőr futball-labdát, amelyet Áron oly nagy becsben tartott, egy konyhakéssel kiszúrta; aztán amikor látta, hogy omlik jelentéktelen, petyhüdt bőrdarabbá a gyűlölt tárgy, tovább folytatta a döfködést, egészen addig, ameddig apró cafatokra nem nyiszálta. Tavasz délután volt, a langyos levegőt átjárta az éledező föld és a rügyek illata. Kristóf boldogan állt a legyilkolt labda fölött, és csak ekkor vette észre, hogy az anyja a nyitott ablakban áll az emeleten, és meredten nézi az áldozati rítust. Kristóf úgy érezte, egyik az anyjával a pillanat tanulságában, és rámosolygott. Olga nem mosolygott vissza; a tekintete üvegessé vált.

– Meg foglak mondani apádnak.

Kristóf úgy érezte, jégcsap hatol keresztül a testén, keresztül a gyomrán, fel az agyáig. A titkos remény, hogy az anyjával közösek a szenvedésben és az ösztönös hit, hogy az anyja mindenáron meg fogja védeni az ellenséggel szemben, szétrepedt és szétszakadt odabenn. Később mindig úgy emlékezett erre a pillanatra, hogy ekkor hagyta ott örökre minden morál és erkölcsi megfontolás.

Amikor Áron visszatért, egész nap rettegve hallgatózott, az anyja vajon milyen pillanatot választ, hogy elárulja őt a férfinak. A szobájuk elé osont, az ablakuk alá settenkedett, próbálta Áron tekintetéből kilesni, vajon tudja-e már. Aztán megkerülte a házat és megnézte a cédrus mögött a helyet, ahová a legyilkolt labdát elásta. Rájött, hogy ott Áron túl könnyen felfedezheti, kiásta és kirohant vele az utcára és elrejtette egy kukában. Aztán hazaérve fürkészte a férfi arcát. Képtelen volt eldönteni, hogy az a gyűlölet és megvetés, amivel a férfi ránéz, nagyobb-e, mint tegnap, vagy tegnapelőtt. Aznap Áron fáradt volt, így elmaradt a kötelező futball, másnap reggel iskolaidő volt, amikor elkövetkezett a kötelező délutáni időpont, Kristóf eldöntötte, hogy akármi lesz, férfiként néz szembe a sorssal. Az ablakpárkányra, a virágláda mögé tette a konyhakést, amivel a labdát megölte, és alaposan végiggondolta, hogy ha Áron meg akarja büntetni, hogy kapja onnan elő és hogyan döfi bele a férfiba.

Áron bement a fészerbe a labdáért, Kristóf pedig elhelyezkedett az ablakpárkány alatt, készen arra, hogy kellő időben majd hozzáférjen a késhez. A fészerből csörömpölés és átkozódás hallatszott, aztán Áron dühtől vörösen, a hajából pókhálókát seperve lépett elő.

– Azok a kurva cigányok! Tudtam, hogy bejárnak!

Miközben a következő hetekben a délutánt foci helyett azzal töltötték, hogy Áronnal két soros szögesdróttal magasították meg a kerítést és lecserélték a kertkapun a zárat, Kristóf kínzó megbánást és szorongást érzett, amiért azt hitte, hogy az anyja elárulhatja őt. Virágot hordott neki a rétről és kereste az alkalmat, hogy minél többet lehessen mellette, ha Áron épp nem lökte el onnan. Kristófban ez a lelkiismeret-furdalás érlelte meg az elhatározást, hogy megkéri az anyját: hagyja ott Áront. Hónapokig gyűjtötte a bátorságát, hogy odaálljon az anyja elé, és mielőtt végül elszánta volna magát a döntő lépésre, megkérdezte Pétert, hogy mit és hogyan tegyen.

Péter nem mert nyíltan cselekedni Áron terrorja ellen, de a fintorai, a sóhajai, a zsémbelése, valahányszor felharsant a házban Áron parancsszava, egyértelművé tették Kristóf számára, hogy a nagyapja kinek a pártját fogja. Így aztán nem vállalt túl nagy kockázatot, amikor megkérdezte az öregembert, vajon oda merjen-e állni az anyja elé egy ilyen kéréssel. Péter elrövedve nézett ki az ablakon.

– Udvariatlanság, ezért más helyzetben ellenezném. De belátom, hogy te tehetsz mást, meg kell próbálnod. Mindenképpen meg kell tenned. Ha másért nem, magad miatt.

További hetek teltek el, mialatt Kristóf a bátorságot gyűjtötte, és megtervezte a helyzetet, mit, hogyan mond majd. Mindenképpen olyan időpontot kellett találnia, amikor Áron nincs a közelben. A legnagyobb fejtörést azonban az okozta, vajon bízhat-e az anyjában. Mivel sose védte meg Áronnal szemben, Kristóf joggal tartott attól, hogy ridegen elutasítja majd; de mivel a múltkor meg mégsem árulta el a labda elleni merényletét, abban reménykedett, hogy Áronnal szemben mégiscsak egymásra találhatnak. Végő soron abban reménykedett, hogy az anyja őt szereti jobban, nem a férjét, és hogy az igazság és a jószág mégiscsak győzelmet arat. Az emeletre vezető lépcsőn olvasott a fiait felfaló Kronosz képe alatt, amikor Olga hazaért a könyvtárból. Kristóf nem is érzékelte a szándékot: mintha egy idegen erő cselekedne benne, az anyja elé állt és kimondta a hónapok óta érlelt mondatot.

– Hagyd el Áront!

Egészen közel volt az anyja arca, Kristóf érezte a leheletéből áradó édes likőrszagot. Olga szeme fókuszálatlanná vált és elüvegesedett. Kihúzta magát, és a fejét Áronra jellemző mozdulattal szegte fel.

– Apád abszolút csak jót akar. Szégyellhetnéd magad. Soha nem merj többet ilyet mondani nekem!

– Nem az apám.

– Majd kíváncsi leszek, ezt neki is a szemébe mered-e mondani.

Az árulás mindkettejük számára véglegessé és visszavonhatatlanná vált. Kristóft már nem érdekelte, az anyja most még Áronnak is elárulja-e. Nyugodtan aludt, és reggel nem érte meglepetésként, amikor Áron szoborarcú megállt a szobája ajtajában, és megtette a bejelentést.

– Délután megverlek. Majd megtanulod, hogy minket tisztelni kell.

Eltelt az iskolai délelőtt, elkezdődött a délután. Kristóf a szobájában ült, nézett kifelé az ablakon és azt figyelte magában, vajon fél-e. Néha félt, néha nem félt. Amikor elkezdett félni, óvatosan ellopakodott a félelem szakadékának széléig, és a morzsalékos sziklaperegen térdelve lenézett, mennyire mély. A szakadék minden egyes próbálkozásnál egyre mélyebb volt és Kristóf egyre nagyobb rettegéssel nézett bele: közvetlenül nem is a félelmet érzékelte, hanem a félelmet a félelemtől. Úgy érezte, ha ennyire lehetséges félni, jobb, ha inkább meghal: nem alázódhat meg ennyire önmaga előtt. A félelem minden hullámánál egyre hidegebb és hidegebb lett a lelke. Kár volt, gondolta, ennyire ragaszkodni bizonyos dolgokhoz. Saját testéhez, a bekuckózáshoz a takaró alatt, a nyári szélben megmerítkezni, ha most az a gondolat, hogy egy nagyobb erő, amelyet nem tud legyőzni, fájdalmat okozhat a testnek, amely létezésének egyetlen biztos edénye. Ha ez a hely is bizonytalan, ha ezt az egyetlen bizonyosságot is el lehet venni tőle, a világ léte értelmetlen, és megérett a pusztulásra. Nincs szeretet, nincs tisztelet, nincs hűség és nincs isten.

Áron a verést tudományos alapossággal és nem titkolt kíváncsisággal hajtotta végre. Kristófnak le kellett húznia a nadrágját, majd az alsónadrágját, hasra kellett feküdni az ágyon, majd Áron súlyos katonai nadrágszíjával húszat vert a meztelen bőrre. Kristóf nem is a fájdalmat érezte a legerősebbnek, hanem a bőr forrósodását, azt a sosem érzett folyamatot, ahogy a bőr kitágul, megtelik vérrrel és tüzes, lüktető hurkakká puffad. A rettegés attól, hogy a teste valami más, idegen formává vált, mint megszokott kuckója és menedéke, megajándékozta egy különös tapasztalattal: lehetséges kilépni a testből és mindenből, ami a testhez tartozik, a szeretetből, a függésből, a félelemből. Lehetséges az elmét kiemelni a testből egyetlen, távoli, fénylő pontba, amelyhez már nem tartozik lélek. Lehetséges úgy létezni, hogy semmi sem fáj, mert semmihez nincs köze. Ha egy-egy másodpercre sikerül, mért ne sikerülhetne hosszabban is?

- Majd megtanulod, nyomorult, hogy engem tisztelni kell!

Áron lihegve fejezte be a verést, de nem ment ki a szobából. Kristóf egy idő után úgy érezte, rosszabb, ha meztelen, vöröslő seggel fekszik, mintha feltápáskodik és felhúzza a nadrágját. Mire végzett a mozdulattal, Áron kiment a szobából, becsapva maga mögött az ajtót: Kristóf biztos volt benne, hogy az egész értelme Áron számára leginkább ez volt: nézni a megalázott levetkőzést és felöltözést. Csak később jutott eszébe, hogy végül csak elfelejtette a férfi arcába vágni a mondatot, hogy „nem vagy az apám” - de ennek az apró koreográfiai hibának akkor már nem tulajdonított jelentőséget.

Ezt az egészet, az anyja árulásával és a verésekkel együtt Kristóf csak évekké később mesélte el nekem, amikor Péter már tényleg a végét járta, és - mint aztán kiderült - már csak az utolsó, tolsztoji epizód volt hátra, a Nagy Futás -, még ha ez Péter életében nem is sikeredett térben olyan méreletesre, mint az orosz gróf emlékezetes bolyongása a halál felé.

Amikor Péter megbizonyosodott arról, hogy Olga végérvényesen és visszavonhatatlanul Áron kezei közé került, és levonta a helyzet tanulságát - amelynek a vallástörténet számára is emlékezetes lenyomata a Kentaur, avagy a nő mint áldozat az antik mitológiában - igyekezett még szorosabbra fogni a szövetséget Kristóffal. Úgy gondolta, Olga számára az lenne a legnagyobb csapás, ha azt kellene éreznie, hogy elvesztette a fia szeretetét. A bonyolult hatalmi játszmaiban úgy okoskodott, hogy ha sikerül Kristóf indulatait mérsékelnie, a kamasz haragja nem fenyeget robbanással. Ezért minden indulatban csatlakozott Kristófhhoz, ami Áron ellen irányult, és minden indulatban ellenszegült vele, ami Olga ellen támadt a fiúban. És hogy a lelkében dúlók fekete indulatokat, a megalázottság és a bosszúvágy mérges keverékét csökkentse, igyekezett egyre jobban bevezetni a szellemvilágba: megkérte, hogy felolvashassa neki készülő előadásait, és a kézirat indigómásolatát a fiú kezébe nyomta, hogy abból ellenőrizze, nem vétett-e hibát olvasás közben. Szándékosan helyesírási hibákat vétett, vagy elírt olyan neveket, amelyekről tudta, hogy a fiú számára ismertek, hogy Kristófnak sikerélménye lehessen, amikor rájuk talál. Vagy apróbb kutatási feladatokkal bízta meg.

- Hirtelen nem jut eszembe, Boiótiában mi volt Héraklész mellékneve. Megnézed a Pauly-Wissowában?

És Kristóf boldogan ugrott, megkereste a végtelen lexikonfolyamban a megfelelő kötetet, és bár csak kapingálta még a németet, addig bogarászott, ameddig rá nem akadt a válaszra.

Áron azonban hamar rájött, miben mesterkedik Péter, és a Kristóf védelmében tett hadműveleteit egyértelműen ellenségesnek találta. Nyilván attól tartott, hogy ha Péternek sikerül magához édesgetnie még jobban a fiút, az előbb utóbb Olgára is hatással lesz. Nem engedhette az alakuló ellenpártot megerősödni, meg esztelenül, vadul akarta és szerette Olgát.

Péttert a kertben kapta el.

- Mit akar, Papa? Mit akar? Egy puhányt akar nevelni az unokájából? Egy lépcsőházi nejlonygereket, egy neurotikus úrifiút, aki összetolja magát, ha valaki mérgesen néz rá? Kristóf a mi felelősségünk Olgával! Ne szóljon bele a dolgomba!

Péter nem szokta meg, hogy modortalan, indulatos figurák támadnak neki, zavarba jött, leginkább attól, hogy dühében remegni kezdett a keze.

- Megsérted a méltóságát! Nem lehet megsérteni valaki méltóságát!

- Méltóság...?! - kapta fel zavartan a szót Áron, és egy darabig pörgette a nyelvén, mint egy forró húsdarabot. - Miféle méltóság? Egy gyereknek mióta van méltósága? Kaptam volna apámtól olyat, ha a méltóságommal jövök, hogy leesik a fejem!

Péter válaszolni akart, de ekkor nyikordult a kertkapu, és Olga lépett be rajta. Ránézett a két, vörös fejjel, felhúzott vállal egymással szemben álló férfira, elsápadt és megtántorodott. Péter ugrott először, de Áron gyorsabb volt, félrelökte és átkarolta Olgát.

- Ezt műveled...! - sziszegte még oda Péternek.

Péttert azonban leginkább a támadás határtalan modortalansága alázta meg. Apám sokszor idézte később, milyen felháborodással mesélte el neki az egyik Dunaparti sétán Péter a kerti epizódot. Eljárt-

szotta Áron mozgását, zavarát, ahogy nem tud mit kezdeni azzal a fogalommal, hogy méltóság, aztán a teátrális ugrást az elesni készülő Olgához. Aztán Péter olyan terepre merészkedett, amely számára is tökéletesen ismeretlen volt; mintha a plebejus indulat, amely Áronban dohogott, öregségére felmentette volna a megszokott formák kötelezettségei alól.

- Tudod, ki ez...?! - fogta meg apám karját. - Tudod, mi...?! Ez csak egy szaros, frusztrált paraszt.

Apámnak nagyon nem volt ínyére ez a magyarázat Áron viselkedésére – ahogy nekem fejtegette: akármilyen eszes és művelt volt Péter, itt csak előjöttek az osztálykorlátai, a városi polgár gőgje megakadályozta, hogy egy olyan bonyolult és ösztönös lényt, mint Áron, kellő körültekintéssel ítéljen meg. De talán akkor Pétert már egyáltalán nem az érdekelte, hogy valamit körültekintéssel és kellő megfontoltsággal minősítsen. Apám úgy emlékezett, ez a beszélgetés 1981 júniusában zajlott le közöttük. Píramis-koncertre jártam és LGT-re, miután apámnak sikerült Bécsből beszereznie egy farmert, amibe belefértem. Akkor már én voltam „Az Óriás”, bármerre mentem a városban, innen is, onnan is rámköszöntek. Testem mérete, amely gyerekkoromban csak szorongás és megaláztatás forrása volt, kezdett a javamra dolgozni legalább abban, hogy feltűnő voltam és nehezen felejthető. De valahányszor egyedül maradtam a gondolataimmal, képzeletben Herkulesváron találtam magam, a Waldstein-házban. Érettségire készültem, különórákra jártam és tanultam éjjel-nappal, még hétvégente sem volt időm kimenni. Amikor jeles érettségivel és a katonai szolgálat alóli felmentésemet igazoló egészségügyi okmánnyal a zsebemben végre megint eljutottam a Waldstein-házba, az események már jórészt lezajlottak.

A múzeumok átszervezésével a könyvtár nagy részét Pannonhalmára vitték át: a megüresedett polcokat Péter könyvei vették át, amelyek eddig tornyokban álltak a padlásszobában és a ház különféle pontjain. Érzékenyebb veszteség volt, amikor kiderült, hogy a szobrok egy részét is visszaviszik Budapestre: a két sor helyett egysorosra fogyatkozott falanxban néztek szembe a változni készülő idővel Róma császárai és a mitológia hősei. Péter megrendülten és kíváncsian vette tudomásul, hogy elkezdődött az, amiben beköltözésük pillanatától biztos volt – a dolgok ott kezdenek lebomlani, ahol elkezdődtek. Csak azt nem lehetett tudni, merre terjed tovább a szakadás.

Kristóf egyre távolabb került attól a világtól, amelyben én éltem, és amelyben egyre jobban éreztem magam. A Waldstein-házon kívüli világ tilalmas terület volt, amelyre Péter, Olga és Áron más és más indokból, de egyforma ellenségességgel és gyanakvással tekintett, és így mind a három a maga módján zárta el Kristóftól, hogy ebbe a világba belemerüljön. Péter a külvilágban tudatlanságot, ostobaságot és otrombaságot látott, amelytől emg kell óvnia Kristóftól; Áron az ősi szakralitástól elfordult profán csöcseléket, Olga pedig rettegett minden idegentől, nehogy valaki belepillanthasson a valóságába. Épp elég harc volt, hogy rejtőzködési taktikáit kialakítsa házon belül - nem tudta volna elviselni, ha egy külső szem tükrében kell önmagukra néznie.

Péter makacsul tartotta magát ahhoz, hogy a kommunisták sajtóját, rádióját és tévéjét kizárja az életéből, és ezt az elzárkózást alaposan belenevelte Olgába és Kristófbá is. Mióta az öreg postás meghalt, felhagyott a Frankfurter Zeitung olvasásával, különben is már kívülről tudta az összes évfolyamot a tőzsdehírekkel és a halálozási rovattal együtt. Az egyetlen kapocs a külvilág felé Baltazár volt, aki a cigányokkal bejárta az országot, fantasztikus holmikkal tért haza, asszonyok és gyerekek csüngtek rajta, és számtalan zsebéből mindenkinek előhalászott valami ajándékot. Amikor egyszer barátja hónapok óta nem jelentkezett, Pétert elfogta az aggodalom: lement a cigánytelepre, hogy megkeresse, és meglepődött, milyen messzire terjeszkedtek már a házikók a patak két partján. A szeméthegek között a patak olajfoltos, zavaros vizében gumiabroncsokon és építési törmeléken ugrálva gyerekek játszottak. Amikor meglátták a bizarr öregurat, megszeppenve elhallgattak. Péter elképedt, mennyire megváltozott Herkulesvár az elmúlt évtizedekben: ebből a szögéből a templom mellett magasodó toronyház szinte kitakarta a római erőd dombját, a lakótelepek karéja a gyárfüsttől opálos levegőben távoli hegységnek tűnt.

Elindult a viskók között és Baltazárról kérdezősködött: a cigányok úgy tudták, hogy valahova

Dunántúlra indult a többiekkel, csak a hónap végére várják őket vissza. Csalódottan indult haza, azzal a bizonytalan felismeréssel, hogy elmulasztott az utóbbi két évtizedben körülnézni a világban, és ettől most minden még feldolgozhatatlanabbul idegen lett. Viszszamenekült a padlásszobájába és bekapcsolta a rádiót. Halkan mindig ott zümmögött Bécs, Párizs vagy London, de 56 óta minden híradást került, amelyben Magyarországról volt szó. Képelete lezárta előle azt az időt, amely mellőzöttsége és félreállítása óta eltelt, és mindörökre lehorgonyzott az 1948 előtti vizeken: a Szovjet Birodalom határain túli világ híreit, a történelem nagy, lassú hömpölygését viszont szenvedélyes érdeklődéssel követte, hogy elméleteinek helyességét újra és újra ellenőrizhesse, s hogy kérdőre vonhassa tézisei igazságait.

Délutánonként, amikor Kristóf túljutott az Áron által kirótt kötelező feladatokon, és a nagyapja szobájába menekült, ahol viszonylagos védelmet talált a házat átjáró nyomasztó atmoszféra elől, Péter lefordította neki a híreket, miután megígértette vele, hogy sem iskolában, sem a barátoknak, sem sehol máshol nem beszél róla. A cinkosság tökéletesen működött közöttük, és így Kristóf lassan egyre többet tudott meg az afganisztáni háborúról, az olajválságról, a párizsi Opera repertoárjáról és olyan szerzőkről, akiket a vasfüggöny mögött olvasnak, mint arról a világról, amely szürke unalmával körülötte porosodott. A padlásszoba egy másik világ volt, egy másik univerzum: kapu egy másik világra és zárvány a múltból: egy időgép, amely képes volt a múltba és a jövőbe is repíteni – bár hogy mi a jövő, arról megoszlottak a vélemények. A padlásszobában más nyelv volt használatban, mint odakint, más szabályok voltak érvényben, és más látszott a világból, mint néhány méterrel távolabbról. Péter sötét ítéletét ugyanúgy elmondta Kristófnak, ahogy annak idején Olgának is. De Kassai tárgyai, a kassai lakás könyvtárának könyvei, a levélnehezékek, szobrok, lámpabúrák és képek egy Kristóf számára ismeretlen és örökre elmerült világ Atlantiszának megmenekedett rekvizitumai voltak. Olyan izgalmas volt megtapogatni őket, mintha holdkőzetet tartana a kezében: mindaz, ami a születése előtt történt – és méginkább az anyja születése előtt – olyan mágikus időméltségben volt tőle, hogy a létezését is alig lehetett elhinni. Borzongva nyitotta ki a könyveket és szagolt a lapok mélyébe, ahol elzárva még mindig volt valami abból az illatból, ami Péter egykori lakásában uralkodott. Odatartotta a könyvet Péter orra alá, mire az öregember bólintott.

– Igen, igen! Ez a könyv a szoba északi sarkában volt, ahová a földszinti fűszerüzletből mindig feláramlott a majoránna és a bazsalikom illata.

Péter ugyanúgy, mint a lányának, Kristófnak is napról napra elmesélte, hogy ugyanebben az időben Kassán mi volt a rend, hogyan szabályozta az életet a sok évszázad alatt kialakult rítusok sora. Nála azonban máshová helyezte a hangsúlyokat, mint a lányánál. Így lassan Kristófnak is személyes ismerősei lettek azok a kassai figurák, akik már Olga gyerekkorában is nagyobb elevenséggel töltötték meg képzelte létükkel a teret, mint a valóságban odakint tántorgó és szitkozódó herkulesváriak. A különbség annyi volt, hogy Péter most harmincöt évvel öregebb volt, lassan matuzsálemi korba lépett, és a történetei időnként szétszakadoztak, elfoszlottak. Elkezdett egy mondatot egy karakterrel, és mire kikeveredett egy közbeiktatott zárójelből, már egy másik karakter lett a főszereplő, így e történetekben különös keveréklények szerepeltek, hímnős, félig aggastyán- félig gyerek figurák, a kassai lét afféle esszenciája egy ember-khiméra alakjába sűrítve. De egyre több harag gomolygott benne, és olykor váratlanul zokogógörcs fogta el, ami egészen a hisztériáig tudott fokozódni.

Hosszú, prófétai dörgedelmekben ábrázolta Kristófnak, mivé változott a világ. Az emberek vaddisznókká változtak, csak rájuk kell nézni, bármerre mész az utcán, nem emberek jönnek szembe, hanem vaddisznók. Az emberek ebben a rendszerben antropológiailag is átalakultak, a nyakuk meg a fejük kezd el hízni, nem a hasuk meg a hátuk, az úgynevezett

szocialista ember leginkább egy hatalmas, hájas fejből áll, amelyből ostoba, gonosz, apró szempár csillog elő, épp, mint a vaddisznóknál. A másik, rendszerhez igazodott testrészt az orr. Mivel egész életükben rejtőzködnék, rettegnek, és csak rövid, agresszív támadások erejéig törnek elő a kukoricásból, ahol az életük idejének nagy részét csámcsogással és turkálással töltik, a látásuk egészen visszafejlődött, és nem alkalmas többé arra, hogy nagy messzeségbe, tágas tájba lásson bele, összefüggéseket lásson meg, távoli igazságokra tekintsen rá. Mivel túlélésük azon múlik, milyen gyorsan tudják kiszagolni és megtalálni a táplálékot, a létezésük mindenestül az orruk függvénye; és ahhoz, hogy legyen idejük megenni, amit kiszagoltak, tudniuk kell, mennyire van még az ellenség, hogy milyen gyorsan zabáljanak. Ezért nőnek ezek az otromba, szőrös, zsíros, húsos ormányok ezekre az elhíjasodott nyakakra és pofákra. Na, és aztán a nyelv, amely elvesztette gazdagságát és sokrétűségét, a rőfögésre egyszerűsödött, rőf és rőf-rőf, esetleg rőf-rőf-rőf, ennyit tudnak, de inkább ezt se mondják, mert nincs még ennyi mondandójuk sem, ha degeszre zabálták magukat, csak fújtatnak egyet az ormányukon.

Albumokat vett le a könyvespolcra, Cranacht, Hyeronimus Bosch, és a Krisztus megfeszítésében ügyködő római katonák vagy a pokol lángok marta tájain fetregő félig állat-félig ember bűnösök portréin folytatta tovább a magyarázatait. Milyen tomboló, milyen gyilkos emberismeret, milyen kíméletlen szarkazmus és irónia vezeti a festő ecsetjét, ahogy az emberi bűnök legmélyébe hatol, a harag, a kéjsóvárság, a kapzsiság, a falánkság, a restség, a rőfögő lustaság és a sziszegő gyűlölködés micsoda pompás panoptikuma ez a sok eltorzult fej. A kereszténység legnagyobb vívmánya, hogy végtelen gazdagságban élesítette ki az emberi érzékeket a bűnök felismerésére. Ahová egykor a görög művészet az emberi szépséget és erényt állította, oda a keresztény művészetben csak az isteni test hiánya fér – mert a test maga legfeljebb Ádám és Éva esetében ép, az Isten teste csupa seb, lyuk, vérző üreg, megkínzott és lüktető izület, kiürült erek, sápad hullabőr, lila, puffadó porhüvely – és az emberek, akik körülveszik a megkínzott testet, csupa bűnben fetregő torzkép. Micsoda kegyetlen, túlfellett, hisztérikus igazságérzet és milyen kevés megértés az emberi létezés rövid évtizedei iránt! Az ítélet már az előtt készen van az emberről, mielőtt az bármit, jót vagy rosszat tehetett volna; a krisztusi megváltás és bűnbocsánat tana csak fügefalevél ezen a morális bestialitáson. A kereszténység legfőbb szenvedélye utálkozni az emberi bűnök felett, és a gyermeki ártatlanság álcája mögött is megpillantani a kéjre sóvárgó testet és a gonoszított sóvárgó ösztönöket. Az egyház teste szinte önként kínálkozik fel arra, hogy ezt a bűnpotenciált valóságossá tegye. A művészetet a keresztény vallás szükségképpen perverzze teszi, hiszen központi motívuma egy vérző, megkínzott hulla. Nem titkolhatja a festő, milyen élvezetet lel a szadizmus ábrázolásában, milyen bűnös élvezettel merül el a hullagyalázásban: a keresztény művészet a kannibalizmus és a hullaszex szublimációja. Ez a kikényszerített perverzió, amelybe a művészek belekényszerültek, megtanította őket megvetni és meggyűlölni az embert: amelyikükben volt ép erkölcsi érzék, nyilván nem tehetett mást, mint hogy önmaga gyűlöletét, amelyet a permanens perverzió miatt érzett, mások ellen fordította. Az antiszemitizmus ennek az öngyűlöletnek a folyománya: a Krisztus halálán örvendező, gonosz zsidó karakterisztikája az öngyűlöletben fuldokló művész egyetlen menekülési útja az önfelmentés felé.

Ezekkel a monológokkal Péter Kristófban tovább növelte a gőgöt és a megvetést embertársai iránt, amit már amúgy is elkezdett benne felnevelni a megaláztatása miatti bosszúvágy és a tehetetlensége miatt érzett harag a világ iránt. Ráadásul miközben a Cranach, Brueghel, Dürer képein tobzódó torz arcokat nézték, ugyan egyikük sem mondta ki nyíltan, de mindketten érezték, hogy a másik is tudja: voltaképp Áron fizimiskáján szörnyülködnek és gúnyolódnak.

Az utóbbi időben Áronból tényleg előbújt valami vaddisznószerű. Felszedett egy csomó kilót, meg is kopaszodott, a nyaka elhízott és megvastagodott, az állkapcsán megcsomósodtak az izmok, és az orra is – Kristóf legalábbis Péter magyarázatai után már nem tudta más-hogyan látni – kezdett disznóformát öltetni. Dühöngve csörtetett a házban, és akármilyen halkán is duruzsolt a lakkozott faburkolatú Orionból Bécs, felordított a padlás felé, hogy halkítsák le az agyrohasztó idegen vartyogást. Szerelmi életükből Olgával nem csináltak titkot, Áron néha meztelenül csörtetett végig a házon. Péter a ház több pontján is füldugókat tartott készenlétben, hogy ne kelljen hallja Olga nyögdecslését és Áron hörgését.

Németh János:
Rajz